

Vaikuttavammat mielenterveyspalvelut lapsille ja nuorille – toimenpidesuositus

PÄÄTÖSTEN TUEKSI 4/2023

Kansalliseen lapsistrategiaan (2019–2023) on kirjattu lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen nykytila sekä keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet niiden edistämiseksi. Strategian toimenpiteen 13 tehtävänä oli lisätä lasten ja nuorten mielenterveyden vaikuttavuutta kartoittamalla kehittämistarpeet ja tukemalla hyviä käytäntöjä ja osaamista.

Useissa selvityksissä on toistuvasti kirjoitettu lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen epäkohdista kuten palvelujen sirpaleisuudesta, yhteistyön sekä yhdenvertaisten palveluiden saatavuuden puutteista. Palvelujärjestelmä ei tällä hetkellä kykene riittävän hyvin vastaamaan mielenterveysongelmien vuoksi apua hakevien lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin. Tässä julkaisussa esitetään toimenpide-ehdotuksia, joilla voidaan lisätä lasten ja nuorten mielenterveys-, päihde- ja riippuvuustyön vaikuttavuutta erityisesti perustason mielenterveyspalveluissa.

Palvelujen nykytila

Lasten ja nuorten perusterveydenhuollon mielenterveyspalveluihin ei ole Suomessa luotu tarvittavia rakenteita. Sen seurauksena sosiaalihuollon kasvatus- ja perheneuvontaa antava henkilökunta on käytännössä tuottanut myös terveydenhuollon vastuulle kuuluvia hoidollisia palveluja (Kalmari 2022). Nuorten perustason mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalveluja tuottavat organisaatorakenteet ovat sekä sisällöltään että nimikkeiltään kirjavia ja osittain päällekkäisiä. Mielenterveys- ja päihdepalveluja on lisäksi kehitetty erillisinä palveluina, vaikka tiedetään, että lasten ja nuorten vakavat päihdehäiriöt edellyttävät aina kokonaisvaltaista lähestymistapaa. Palvelujärjestelmä huomioi puutteellisesti myös sijoitetut lapset ja nuoret, joilla mielenterveyspalvelujen tarve ja päihdeiden käyttö on muita yleisempää (esim. Kekkonen ym. 2019).

Hajanainen palvelujärjestelmä tuottaa paikoin tehottomia, siiloutuneita ja heikosti lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin vastaavia palveluita. Apua tarvitseva lapsi tai nuori saataakin ohjautua useisiin peräkkäin toistuviin selvityksiin, arvioihin ja tutkimuksiin ennen kuin tarvittava tuki tai hoito käynnistyy.

Palvelujärjestelmä ohjaa 18-vuotiaat nuoret aikuisten palveluihin täysi-ikäisyyden, ei nuorten kehitystarpeiden perusteella. Nuoruusikä on psyykkisesti kuormittava kehitysvaihe, johon sisältyy monia aikuiselämän kannalta keskeisiä valintoja muun muassa opintojen, ammatin ja ihmissuhteiden alueilla. Monella aikuistuvalla nuorella on kuitenkin nuoruusiän kehitys vielä selkeästi kesken ja tarve nimenomaan nämä erityistarpeet huomioida palveluihin. Siirtymäikärajan nosto 24 vuoteen yhtenäistäisi sen lastensuojelun jälkihuollon yläikärajan kanssa.

Kirjoittajat:

Terhi Aalto-Setälä, THL
Eeva Huikko, THL
Katriina Peltola, THL

Suuri osa lapsista ja nuorista toivoisi, että mielenterveyspalveluita saisi koulun yhteydessä.

Opiskeluhuollon rooli perustason mielenterveystyössä vaihtelee kouluasteen mukaan. Toisin kuin toisen asteen opiskelijoilla, mielenterveyshäiriöiden hoito ei lain mukaan kuulu peruskouluikäisten lasten ja nuorten opiskeluhuollon tehtäviin. Erilaisissa selvityksissä, niin Suomessa kuin kansainvälisesti, suuri osa lapsista ja nuorista toivoisi kuitenkin, että mielenterveyspalveluita järjestetään lähipalveluna heidän arkiympäristössään eli koulun yhteydessä.

Lasten ja nuorten mielenterveystyössä oleellista monialaista yhteistyötä vaikeuttavat puutteet tiedonkulussa sekä toimijoiden vaihtelevat käsitykset tietosuojalainsäädännöstä. Alueellista ja valtakunnallista yhteiskehittämistä ja palvelujärjestelmän tiedolla johtamista on lisäksi vaikeuttanut ajantasaisen, yhtenevän sekä helppokäyttöisen tilastotiedon puute. Pitkäjänteistä lasten ja nuorten mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalvelujen kehittämistä on myös hidastanut palveluiden kehittämisen hankeohjaisuus. Määräaikaiset hankkeet eivät mahdollista tuki- ja hoitomenetelmien vaikuttavuuden seurantaa, saati menetelmien juurtumista palvelujärjestelmään. Hankeohjainen kehittäminen on lisäksi työntekijöille kuormittavaa. Myöskään lasten ja nuorten näkemyksiä ja kokemustietoa ei ole järjestelmällisesti hyödynnetty heitä koskevia palveluita järjestettäessä ja kehitettäessä.

Tässä julkaisussa esitetyissä toimenpide-ehdotuksissa painotetaan perusterveydenhuollon mielenterveyspalveluita. Vakavasti päihteillä oireilevien lasten ja nuorten palveluiden järjestämistä käsitellään Lapsistrategian toimenpide 12:n julkaisussa (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164624>). Myös erityistason palveluja on välttämätöntä kehittää vastaavalla tavalla, monialaisen vertikaalisen yhteistyön ja vaikuttavien menetelmien käytön lähtökohdista.

Osa esitettävistä suosituksista edellyttää laaja-alaista ja pitkäjänteistä kehittämistä. Joukossa on myös nopeammin käyttöönotettavia ja konkreettisia toimenpide-ehdotuksia. Yksityiskohtaisemmin ehdotuksia esitellään selvityksestä laaditussa julkaisussa (Huikko ym. 2023).

Toimenpide-ehdotukset:

Lapsi- ja nuorilähtöisten mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalveluiden järjestäminen

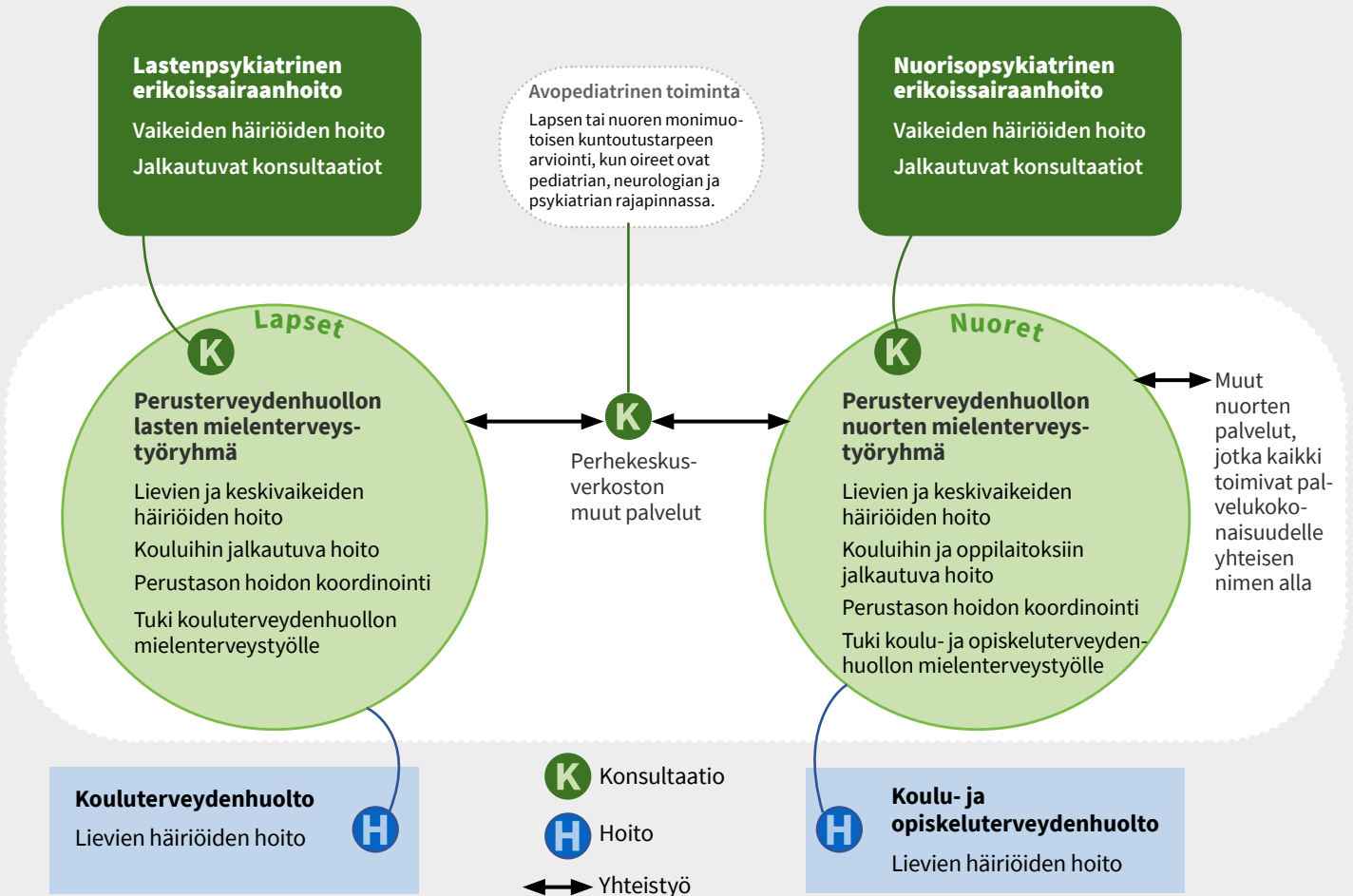
Kehitystarpeiden mukaiset siirtymäikärajat palveluihin

- Mahdollistetaan 12–14-vuotiaille varhaisnuorille joustava, kehitysvaiheen huomioiva siirtymä nuorisoikäisten mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalveluihin.
- Nostetaan nuorten perus- ja erityistason mielenterveys-, päihde- ja riippuvuusohjelmien ja -palveluiden yläikäraja 24 vuoteen ja huolehditaan tarvittavien resurssien järjestämisestä.

Perusterveydenhuollon työryhmät vastaamaan lievien ja keskivaikeiden mielenterveys-, päihde- ja riippuvuushäiriöiden hoidosta

- Muutetaan säädöspohjaa siten, että lieviä mielenterveyshäiriöitä voidaan hoitaa myös kouluterveydenhuollossa ja varmistetaan muutoksen edellyttämä resursointi.
- Perustetaan hyvinvointialueille lasten (0–12 v) mielenterveyden häiriöiden hoidosta vastaavia perusterveydenhuollon moniammatillisia työryhmiä.
- Nuorille (13–24 v) perustetaan samantyyppisiä perusterveydenhuollon mielenterveys-, päihde- ja riippuvuushäiriöiden hoidosta vastaavia moniammatillisia työryhmiä.
- Integroidaan työryhmien toimintaan säännölliset erikoissairaanhoidon erikoislääkärिताsoiset konsultaatiot tukemaan keskivaikeiden häiriöiden hoitoa perustasolla ja sujuvoittamaan oikea-aikaista ohjausta erikoissairaanhoidon.

Perusterveydenhuollon työryhmät lasten ja nuorten mielenterveys-, päihde- ja riippuvuushäiriöiden hoidossa

Perusterveydenhuollon terveyspalvelujen osana toimivia työryhmiä johtaa perusterveydenhuollon lääkäri, joka voi työtilanteen mukaan toimia osittain myös koululääkärinä. Työryhmiin kuuluu lisäksi psykologeja, psykiatrisia sairaanhoitajia ja sosiaalityöntekijöitä.

Lasten ja nuorten perusterveydenhuollon työryhmät kantavat päävastuun perustasolla hoidettavien lievien ja keskivaikeiden häiriöiden tutkimuksesta ja hoidosta. Opiskeluhoito täydentää tätä palvelua kouluikäisten lasten ja nuorten lievien ongelmien ja häiriöiden hoidossa muun muassa tarjoamalla varhaisia hoitollisia interventioita. Mikäli opiskeluhoollossa tunnistetaan laajemman arvioinnin tarve, voidaan tutkimuksia joustavasti toteuttaa tai täydentää perustason työryhmässä. Perusterveydenhuollon työryhmät koordinoivat toimintaa ja tarvittaessa myös jalkautuvat kouluille.

Lasten työryhmät työskentelevät yhteistyössä muun perhekeskusverkostoon kuuluvan palvelukokonaisuuden kanssa. Nuorten vastaavat työryhmät työskentelevät samassa toiminnallisessa kokonaisuudessa muiden perustason sote-palvelujen sekä kunnan ja kolmannen sektorin nuorille tuottamien palvelujen kanssa. Tässä hallintorajat ylittävässä työskentelyssä on tärkeää määritellä julkinen vastuutaho huolehtimaan palvelukokonaisuuden toimivuudesta.

Perusterveydenhuollon työryhmät saavat tukea rakenteisiin integroiduista erikoissairaanhoidon liikkuvista ja säännöllisistä lääkärikonsultaatioista. Integroitu työmalli mahdollistaa perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon dialogisen yhteistyön ja joustavammat siirtymät palveluiden kesken.

**Lasten ja nuorten tulee saada
vaikuttaa heille tarjottuihin
palveluihin.**

Sijoitettujen lasten ja nuorten mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalveluja on vahvistettava

- Perustetaan perus- ja erityistason yhteisiä, sijoitettujen lasten ja nuorten mielen-terveys-, päihde- ja riippuvuushoitoihin erikoistuneita jalkautuvia moniammatillisia asiantuntijatiimejä suunnittelemaan ja tukemaan sijoitettujen lasten ja nuorten hoitoa sekä heidän kanssaan työskenteleviä ammattilaisia. Tiimit työskentelevät verkostomaisesti perus- ja erityistason rajapinnalla.
- Ohjeistetaan nykyistä tarkemmin, miten Lastensuojelulain 51§ mukaisessa lapsen terveydentilan tutkimisessa huomioidaan myös mielenterveys- ja päihdeasiat ja selkeytetään niihin liittyvä tiedonsiirto sosiaalihuollon ja terveydenhuollon välillä.
- Sijoituspaikan muuttuessa taataan sijoitetulle lapselle ja nuorelle subjektiivinen oikeus jatkaa meneillään olevaa psykoterapeuttista hoitoa, tarvittaessa etäyhteyksin.

Matalan kynnyksen palveluja parannetaan digitaalisuutta hyödyntämällä

- Kehitetään ja ylläpidetään nuorille digitaalinen, anonyymi mielenterveys-, päihde- ja riippuvuusasioiden 24/7-tukipalvelu. Palveluun sisällytetään myös ohjaus nuorille suunnattuihin omahoito- ja psykoedukaatiomateriaaleihin sekä ajantasainen ohjaus kotipaikkakunnan palveluihin. Valtakunnallinen palvelu tuotetaan julkisten palvelujen ja järjestöjen yhteistyönä.
- Kehitetään digitaalista tiedonkeruuta hyödyntävä ja perustason palveluihin soveltuva helppokäyttöinen ja nopea työväline, jolla arvioidaan nuorten mielenterveys-, riippuvuus- ja päihdeongelmiin sekä toimintakykyyn liittyvää hoidon ja tuen tarvetta.
- Tuotetaan valtakunnallisesti erityisryhmille räätälöityjä digitaalisia psykoedukatiivisia materiaaleja ja palveluita. Tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi pienet kieliryhmät, mukaan lukien viittomakieliset lapset ja nuoret, pakolaiset, maahanmuuttajat, vankien lapset sekä sukupuolivähemmistöihin kuuluvat. Edistetään näiden palveluiden tunnettuutta ja käyttöä järjestöjen ja viranomaisten avulla.
- Edistetään lasten, nuorten ja perheiden mielenterveyspalveluihin ja mielenterveyden hoitoon soveltuvien digitaalisten käännösohjelmien kehittämistä ja käyttöä.

Vahvistetaan lasten ja nuorten osallisuutta palvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa

- Luodaan rakenteet lasten ja nuorten näkemysten kuulemiseen heitä koskevien mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalvelujen kehittämistyössä. Huomioidaan myös erityisryhmiin kuuluvien tarpeet.
- Rekrytoidaan nuoria suunnittelemaan heitä koskevista palveluista tiedottamista ja valitsemaan heidät tavoittavia tiedotuskanavia.
- Edistetään lasten ja nuorten mahdollisuutta vaikuttaa oman hoitokokonaisuutensa suunnitteluun.

Huomioidaan lasten ja nuorten tarpeet kokonaisvaltaisesti palvelujen järjestämisessä

- Varhaiskasvatuksen ja koulujen tilasuunnittelussa ja toiminnan järjestämisessä huomioidaan oppimisympäristön vaikutus mielenterveydelle.
- Mahdollistetaan kehitystä tukeva oppimisympäristö myös erityistarpeisille lapsille ja nuorille (esimerkiksi neuropsykiatrisesti oirehtivat lapset ja nuoret, ääniherkät, liikunta- ja aistirajoitteiset).
- Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten (ns. NEET-nuoret) kohdalla käytetään heille suunnattua mielenterveys-, päihde- ja riippuvuus- ja hoidon palvelumallia, jossa hyödynnetään matalan kynnyksen liikkuvaa, monialaista ja etsivää työtötettä ja omatyöntekijämallia (Karjalainen ym. 2022). Kehitetään näiden nuorten kokonaisvaltaisen auttamisen suunnitelmallista yhteistyötä viranomaisten (Kela, TE-toimistot ja TYP), kolmannen sektorin ja paikallisten sivistystoimen palveluiden kanssa.

Osaamisen vahvistaminen

Lisätään lasten ja nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten mielenterveys-, päihde- ja riippuvuusosaamista

- Vahvistetaan mielenterveys-, päihde- ja riippuvuusoireilua koskevia sisältöjä lasten ja nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten perustutkinnoissa.
- Lisätään valmiuksia työskennellä moniammatillisesti sisällyttämällä perusopintoihin monialaisen yhteistyön teoriaopetusta ja käytännön tilanteiden simulaatioita.
- Työelämässä jo toimiville järjestetään täydennyskoulutusta näistä aiheista.
- Tuotetaan erityistilanteisiin (esim. sijoitettujen lasten erityiskysymykset, pakolaislapset ja -nuoret, traumatietoinen hoito) liittyvien mielenterveys-, päihde- ja riippuvuusongelmien tunnistamista ja hoitoa koskevia syventäviä koulutuksia verkkomuotoisina.

Tuetaan työntekijöiden osaamista, työhyvinvointia ja sitoutumista varmistamalla riittävä työnohjaus, menetelmäohjaus ja konsultaatiotuki

- Varmistetaan, että sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö saa säännöllistä työnohjausta.
- Varmistetaan, että hoito- ja tukimenetelmiin liittyvä menetelmäohjaus toteutuu.
- Vahvistetaan perusterveydenhuollon työntekijöiden osaamista lievien ja keskivaikeiden häiriöiden hoidossa integroimalla erikoissairaanhoidon erikoislääkäritasoinen konsultaatiotuki kiinteäksi osaksi perusterveydenhuollon toimintaa. Kehitetään ja edistetään avopediatriatoimintamallin mukaista työskentelyä neuvola- ja kouluikäisille lapsille.
- Myös muut perustasolla toimivat ammattiryhmät hyötyvät erityistason konsultaatiotuesta työtehtävässään.
- Taataan lastensuojelulaitoksissa työskenteleville säädösperusteinen oikeus mielenterveys-, päihde- ja riippuvuusosaamista koskevaan työnohjaukseen.
- Edistetään myös muiden lasten ja nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten (esim. varhaiskasvatuksen ja koulun työntekijöiden) mahdollisuutta työnohjaukseen.

Johtaminen ja kehittäminen

Mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalveluita johdetaan yhtenä sisältökokonaisuutena

- Lasten ja nuorten mielenterveyspalveluita ja mielenterveys-, päihde- ja riippuvuushoitoa johtaa terveydenhuollon substanssiosaaja yhtenä sisällöllisenä kokonaisuutena, mikä mahdollistaa moniammatillisen työskentelyn ja edistää sitä.
- Perus- ja erityistason mielenterveys-, päihde- ja riippuvuushäiriöiden hoitoa toteuttavaa henkilöstöä johdetaan yhtenä toiminnallisena kokonaisuutena. Tämä mahdollistaa esimerkiksi nykyistä sujuvamman erikoissairaanhoidon jalkautumisen perustasolle ja työkierron. Se edistää häiriöiden varhaista tunnistamista ja oikea-aikaista hoitoa sekä toisaalta vähentää tarpeetonta tutkimista ja edelleen lähettämistä.

Toimintaprosessien selkiyttäminen

- Selkeytetään eri toimintoihin osallistuvien työntekijöiden säädöspohjaisten perustehtävien määrittelyä ja tehtäviä.
- Määritellään ja kuvataan moniammatillisten palvelujen prosessit ja sovitaan yhdyspintatyön menettelytavat.
- Yhtenäistetään tietosuojalainsäädännön tulkinta ja ohjeistetaan hyvinvointialueilla ja kunnissa lasten ja nuorten parissa työskentelevät toimimaan sen mukaisesti.

**Mielenterveys-,
päihde- ja
riippuvuusoireilua
koskevia sisältöjä tulisi
vahvistaa lasten ja nuorten
kanssa työskentelevien
ammattilaisten
perustutkinnoissa.**

**Alueellista ja
valtakunnallista
yhteiskehittämistä ja
palvelujärjestelmän tiedolla
johtamista on vaikeuttanut
ajantasaisen, yhtenevän
sekä helppokäyttöisen
tilastotiedon puute.**

**Hoidon, tukitoimien
ja kuntoutuksen
vaikuttavuuden
pitää olla lähtökohta
palvelujärjestelmän
kaikilla tasoilla.**

Näyttöön perustuvan toiminnan edistäminen palvelujärjestelmän kaikilla tasoilla

- Hoidon, tukitoimien ja kuntoutuksen vaikuttavuus tulee ottaa lähtökohdaksi koko mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalvelukokonaisuuden toiminnassa kaikilla tasoilla (terveydenhuolto, sosiaalipalvelut, KELA).
- Vaikuttavuuden arvioinnin tulee olla resurssien suuntaamisen lähtökohta myös opiskelu- ja nuoruuspalvelujen kehittämisessä ja mielenterveyden edistämistyössä.
- Tuodaan koordinoitusti perus- ja erityistason sotepalveluihin tuki- ja hoitomenetelmiä, joista on saatu vaikuttavuusnäyttöä, sekä edistetään menetelmien juurruttamista ja ylläpitoa.
- Edistetään hyviä hoito- ja tutkimuskäytäntöjä tuottamalla ja ylläpitämällä valtakunnallisesti maksuttomia, helposti saavutettavia aineistoja ja ohjeistuksia.

Mahdollistetaan tietoon perustuva mielenterveystyön johtaminen ja kehittäminen

- Edistetään toimenpidekoodien käyttöä ja ymmärrystä niiden merkityksestä toiminnan kuvaajana.
- Kehitetään lasten ja nuorten mielenterveys-, päihde- ja riippuvuustyön yhtenevää tilastointia sosiaali- ja terveydenhuollossa, myös ostopalveluina tuotettavissa palveluissa.
- Kehitetään indikaattorikokonaisuus kuvaamaan lasten ja nuorten psyykkistä hyvinvointia, palvelujen saatavuutta sekä mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalvelujärjestelmän toimintaa.
- Edistetään tilastotiedon tuottamista hyvinvointialueille toiminnan suunnitteluun käyttövalmiina kokonaisuuksina.

Koordinoidaan valtakunnallinen yhteiskehittäminen

- Kootaan ja ylläpidetään tieto julkisilla varoilla toteutettavista palvelujen kehittämissankkeista (myös digitaalisista palveluista) valtakunnalliseen verkkotiedostoon.
- Kannustetaan hyvinvointialueita kehittämissyhteistyöhön.
- Valtakunnallisesti käyttöön otettavat menetelmät valitaan riippumattoman asiantuntija-arvioinnin kautta.

Toimenpide-ehdotusten perusteluita kuvataan laajemmin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisussa Huikko, Eeva; Peltola, Katriina; Aalto-Setälä, Terhi (2023): Lasten ja nuorten mielenterveystyön vaikuttavuuden lisääminen: Kansallisen lapsistrategian toimenpiteen 13 loppuraportti. Työpäperi3/2023. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Kouluikäisten mielenterveys- tietokanta

[Tukea vaikuttavien tuki- ja hoitomenelmien käyttöön](#)

Tietokanta on tarkoitettu perustasolla hoidettavien 7–15-vuotiaiden lasten ja nuorten lievien ja keskivaikeiden mielenterveysongelmien ja -häiriöiden tunnistamisen, tutkimisen ja hoidon apuvälineeksi ja tukitoimien suunnitteluun.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tuottaman tietokannan sisältö on maksuttomasti saatavilla osana Terveysportin Hoitotyön tietokantaa.

Kirjallisuutta päättäjälle luettavaksi

Aalto-Setälä, Terhi; Huikko, Eeva; Appelqvist-Schmidlechner, Kaija; Haravuori, Henna; Marttunen, Mauri. Kouluikäisten mielenterveysongelmien tuki ja hoito perustason palveluissa: Opas tutkimiseen, hoitoon ja vaikuttavien menetelmien käyttöön. Ohjaus 6/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Aula, Maria Kaisa; Juurikkala, Virva; Kalmari, Hanne; Kaukonen, Päivi; Lavikainen, Marjo; Pelkonen, Marjaana. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:29. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Forsell, Martta. Lasten ja nuorten mielenterveysperusteinen tutkimus ja hoito 2020. Tilastoraportti 21/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Fusar-Poli P. Integrated mental health services for the developmental period (0 to 25 Years): A critical review of the evidence. *Front. Psychiatry* 2019;10:355. doi: 10.3389/fpsyt.2019.00355

Haravuori, Henna; Muinonen, Essi; Kanste, Outi; Marttunen, Mauri. Mielenterveys- ja päihdetyön menetelmät opiskeluterveydenhuollossa. Opas arviointiin, hoitoon ja käytäntöihin. Ohjaus 20/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Heinonen, Olli-Pekka; Ikonen, Anna-Kaisa; Kaivosoja, Matti; Reina, Timo. Yhdyspinnat yhteiseksi mahdollisuudeksi. Selvitys lapsi-, nuoriso- ja perhepalveluiden toteuttamiseen liittyvistä yhdyspinnista muuttuvassa toimintaympäristössä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 8/2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Hietanen-Peltola, Marke; Jahnukainen, Johanna; Laitinen, Kristiina; Vaara, Sarianna. Oppilaiden ja opiskelijoiden kasvavat ongelmat ja koronan heikentämät palvelut edelleen arkea opiskeluhoitopalveluissa – OPA 2022 -seurannan tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 32/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022.

Huikko, Eeva; Kovanen, Leena; Torniainen-Holm, Minna; Vuori, Miika; Lämsä, Riikka; Tuulio-Henriksson, Annamari; Santalahti, Päivi. Selvitys 5–12-vuotiaiden lasten mielenterveys-häiriöiden hoito- ja kuntoutuspalvelujärjestelmästä Suomessa. Raportti 14/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Huikko, Eeva; Peltola, Katriina; Aalto-Setälä, Terhi. Lasten ja nuorten mielenterveystyön vaikuttavuuden lisääminen. Kansallisen lapsistrategian toimenpiteen 13 loppuraportti. Työpaperi 3/2023. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Huikko, Eeva; Santalahti, Päivi; Torniainen-Holm, Minna; Vuori, Miika; Kovanen, Leena; Lämsä, Riikka; Tuulio-Henriksson, Annamari. Lastenpsykiatrisen erikoissairaanhoidon yhteistyö kuntien mielenterveyspalvelujen ja lastensuojelun kanssa. *Duodecim* 2018;134:1827–36.

Huikko, Eeva; Santalahti, Päivi; Torniainen-Holm, Minna; Vuori, Miika; Kovanen, Leena; Lämsä, Riikka; Tuulio-Henriksson, Annamari. Lasten mielenterveyspalvelujärjestelmä terveyskeskuslääkäreiden näkökulmasta. *Duodecim* 2020;136:79–88.

Kaittila Anniina; Alin, Minna; Leinonen, Leena; Kraav, Siiri-Liisi; Vornanen, Riitta; Karukivi, Max; Anis, Merja. Kohti kuntouttavaa arkea – Nuorten ja ammattilaisten näkemyksiä sijoitettujen nuorten mielenterveydellisen tuen järjestämisestä. Teoksessa Yliruka Laura; Eriksson Pia; Jokinen Liisa; Pasanen Kaisa. Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla. Työpaperi 52/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Kalmari, Hanne. Kasvatus- ja perheneuvonta 2020-luvulla: Kasvatus- ja perheneuvonnan kansallisen kehittämisprosessin loppuraportti. Työpaperi 30/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Karjalainen, Piia; Huikko, Eeva; Appelqvist-Schmidlechner, Kaija; Jahnukainen, Johanna; Manninen, Marko; Eväsoja, Minna; Kautto, Tuija. Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten ja nuorten aikuisten mielenterveys- ja päihdehoito: Suosituksia perusterveydenhuollon toimijoille. Ohjaus 15/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022.

Kekkonen, Virve; Tolmunen, Tommi; Markkanen, Mari; Koskinen, Tarja; Laukkanen, Eila. Nuorten psyykkiset ongelmat ja psykososiaaliset hoitomenetelmät sijaishuollossa. Järjestelmällinen katsaus. Suomen Lääkärilehti 2019; 74: 599–603.

Lasten kuulemisen käsikirja lainvalmistelijoille. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:6. Helsinki: Valtioneuvosto.

Lasten mielenterveysongelmien ehkäisy ja hyvinvoinnin tukeminen kouluterveydenhuollossa. Valtiontalouden tarkastusviraston selvitykset 3/2017. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto.

Linnaranta, Outi; Strand, Teija; Suvisaari, Jaana; Partonen, Timo; Solin, Pia (toim). Mielenterveysstrategia 2020–2030 – toimeenpanon ensimmäiset vuodet ja yhteisen tekemisen tahto. Työpaperi 55/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Pirkola, Sami; Alanen, Hanna-Mari; Flinkkilä, Virve; Hohtari, Salla; Hytönen, Pia; Kaivosoja, Matti; Kekki, Tapio; Partanen, Airi; Ranta, Klaus; Rissanen, Pekka; Salmisaari, Timo; Suvisaari, Jaana; Toppinen-Tanner, Salla; Wahlbeck, Kristian; Vormaa, Helena; Larivaara, Meri; Rotko, Tuulia. Kansallinen mielenterveysstrategia ja itsemurhien ehkäisyohjelma vuosille 2020–2030. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:6.

Ranta, Klaus; Parhiala, Pauliina; Pelkonen, Riitta; Seppälä, Timo T.; Mäklin, Suvij; Haula, Taru; Nikula, Minna; Mäkinen, Mauno; Rintamäki, Teija; Marttunen, Mauri. Nuorten masennus, mielenterveyden hoitoketjut ja näyttöön perustuvan hoidon integroitu implementaatio perustasolle. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 90/2017. Helsinki: Valtioneuvosto.

Välitä, sitoudu, suojele: Toimintasuunnitelma päihteillä oireilevien lasten ja nuorten tukemiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

PL 30 (Mannerheimintie 166)

00271 Helsinki

thl.fi

ISBN 978-952-408-070-5 (verkko)

ISSN 1799-3946 (verkko)

<http://urn.fi/>

URN:ISBN:978-952-408-070-5